Commissie voor de milieueffectrapportage

Opwaardering van het Wilhelminakanaal te Tilburg

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport

15 juli 2009 / rapportnummer 2268-30

1. HOOFDPUNTEN VAN HET MER

Rijkswaterstaat Noord-Brabant heeft het voornemen om een gedeelte van het Wilhelminakanaal in Tilburg op te waarderen tot een klasse IV vaarweg. Onderdelen van het voornemen zijn onder andere het aanleggen van een nieuwe sluis, het verwijderen van een oude sluis, het verbreden en verdiepen van de vaarweg en het verlagen van het waterpeil.

Voor de besluitvorming over de voorgenomen activiteit wordt een m.e.r.-procedure doorlopen, gekoppeld aan het bestemmingsplan. De gemeenteraad van Tilburg is het bevoegd gezag in deze procedure.[1]

De Commissie voor de m.e.r. (hierna 'de Commissie') beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het milieueffectrapport (MER). Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

- Een onderbouwing van nut en noodzaak voor opwaardering van het Wilhelminakanaal in samenhang met overige ontwikkelingen in de regio, zoals fase 1,5 van opwaardering van het kanaal en (mogelijke) ontwikkelingen op bedrijventerreinen.
- Een beknopte weergave van de voorgeschiedenis, waarin opgenomen is welke alternatieven in een eerder stadium zijn afgevallen en waarom.
- Een overzicht van de waterhuishoudkundige effecten en de bijbehorende compenserende maatregelen.
- Een zelfstandig leesbare samenvatting, die duidelijk is voor burgers en geschikt is voor bestuurlijke besluitvorming.

In de volgende hoofdstukken geeft de Commissie in meer detail weer welke informatie in het MER moet worden opgenomen. De Commissie bouwt in haar advies voort op de startnotitie. Dat wil zeggen dat in dit advies niet wordt ingegaan op de punten die naar de mening van de Commissie in de startnotitie voldoende aan de orde komen.

2. ACHTERGROND EN BESLUITVORMING

2.1 Achtergrond

Hoofdstuk 3 van de startnotitie beschrijft op een duidelijke manier de achtergrond van het project vanaf de jaren '70. Het ontbreekt echter aan een overzicht van de alternatieven uit eerdere fases. Geef in het MER een beknopt overzicht van de alternatieven die afgevallen zijn, geef aan waarom ze afgevallen zijn en leg daarbij de nadruk op milieueffecten.

2.2 Probleemstelling en doel

Beschrijf nut en noodzaak van het voornemen in relatie tot de behoefte.

---

[1] Zie bijlage 1 voor nadere projectgegevens, betrokken documenten en de werkwijze en samenstelling van de Commissie. In bijlage 2 is een overzicht van de ontvangen zienswijzen en adviezen opgenomen.

In de startnotitie staat dat door de opwaardering van het Wilhelminakanaal het zuidoosten van Brabant beter bereikbaar wordt over het water. Geef hiervan in het MER een nadere onderbouwing.

Fase 1 en fase 1,5 lijken hetzelfde doel te dienen en wederzijds afhankelijk te zijn. Geef aan wat de relatie is tussen de fasen en beschrijf waarom een knip is gemaakt in het project.

2.3 Beleidskader en te nemen besluiten

In de startnotitie is een opsomming gegeven van relevant beleid op nationaal, provinciaal en lokaal niveau. Vul het beleidskader aan met de volgende stukken[2]:

- Besluit Kwaliteitseisen en Monitoring Water 2009;
- Integrale gebiedsanalyses 'IGA Bovenlopen de Donge en Oosterhout-Waalwijk', Waterschap Brabantse Delta;
- Strategische Nota 2006, Waterschap de Dommel;
- Hydrologisch Neutraal Ontwikkelen, Waterschap de Dommel;
- Keur 2005, Waterschap de Dommel.

Geef in het MER aan tot welke randvoorwaarden en uitgangspunten deze beleidskaders en de wet- en regelgeving leiden en wat de consequenties voor het voornemen zijn.

Geef bij de te nemen besluiten aan hoe de besluiten zich tot elkaar verhouden in tijd en wie bevoegd gezag is (B&W, raad, PS, GS enzovoorts).

3. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

3.1 Voorgenomen activiteit

De startnotitie geeft in hoofdstuk 5 een beschrijving van de voorgenomen activiteit, opwaardering van het Wilhelminakanaal, en alle onderdelen die daarbij horen. Werk deze informatie verder uit in het MER voor zover deze relevant is voor milieueffecten. Bij de beschrijving van de voorgenomen activiteit dient onderscheid gemaakt te worden naar de hoofdonderdelen van de opwaardering (kanaalverbreding/verdieping, aanleg nieuwe sluiskolk en verwijdering Sluis II) voor zowel aanleg- als gebruiksfase.

3.2 Alternatieven

In de startnotitie is aangegeven dat, naast het meest milieuvriendelijke alternatief, één alternatief onderzocht wordt. De Commissie kan zich vinden in deze aanpak.

In de startnotitie is aangegeven dat, als het geohydrologisch onderzoek daar aanleiding toe geeft, een terugvaloptie meegenomen kan worden. Als deze te-

[2] Waterschap De Dommel en Waterschap Brabantse Delta geven in zienswijzen 2 en 14 aan dat deze stukken van belang zijn bij opwaardering van het Wilhelminakanaal en de geohydrologische maatregelen die daarbij horen.

rugvaloptie een reële optie blijkt, dan dient deze als volwaardig alternatief meegenomen te worden in het MER.

3.3 Meest milieuvriendelijk alternatief

Het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) moet:
- uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu;
- binnen de competentie van de initiatiefnemer liggen.

Het verwachte draagvlak of een eerder vastgelegd budget mogen geen argumenten zijn om oplossingsrichtingen met belangrijke milieuvoordelen buiten beschouwing te laten bij de ontwikkeling van een mma.

Besteed in het mma aandacht aan:
- de mogelijkheid die de opwaardering van het Wilhelminakanaal biedt voor natuurontwikkeling, in het kader van uitwerking van de ecologische verbindingszone;
- de mogelijkheid die de opwaardering van het Wilhelminakanaal biedt voor recreatie;
- (aanvullende) compenserende maatregelen op het gebied van geohydrologie;
- mogelijkheden tot beperking van hinder in de aanlegfase.

3.4 Referentie

Beschrijf de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied en de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven wordt gerealiseerd. Ga bij deze beschrijving uit van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van nieuwe activiteiten waarover reeds is besloten.

4. BESTAANDE MILIEUSITUATIE EN MILIEUGEVOLGEN

4.1 Algemeen

Beschrijf in het MER de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied, inclusief de autonome ontwikkeling. Betrek hierin in ieder geval de realisatie van bedrijventerrein Vossenberg-West II, de uitvoering van fase 1,5[3] en de in het studiegebied aanwezige (beschermde) natuurgebieden.

Geef het studiegebied en de aanwezige gevoelige gebieden en objecten op kaart weer. Het studiegebied omvat het plangebied en zijn omgeving, voor

[3] In de startnotitie is aangegeven dat fase 1,5 als autonome ontwikkeling meegenomen wordt. Leg hierbij uit waarom het project is opgesplitst in fase 1 en fase 1,5 (zie ook de derde opmerking in paragraaf 2.2 van dit advies).

zover daar effecten kunnen optreden. Per milieuaspect kan de omvang van het studiegebied verschillen.

In hoofdstuk 6 van de startnotitie wordt aangegeven welke milieuaspecten worden onderzocht in het MER. Betrek de adviezen in de volgende paragrafen bij het onderzoek naar de milieueffecten. Maak hierbij onderscheid tussen effecten in de aanleg- en gebruiksfase.

4.2 Bodem en water

De opwaardering van het Wilhelminakanaal heeft belangrijke gevolgen voor de waterhuishoudkundige situatie in het gebied. Het verdient aanbeveling om de informatie ten behoeve van de Watertoets in het MER op te nemen.
Het MER moet (onderscheiden naar de aanleg- en gebruiksfase) inzicht geven in:

- de bodemopbouw, hoogteligging[4] (geo-)hydrologische gesteldheid en geotechnische eigenschappen van het studiegebied. De belangrijkste aspecten voor de beschrijving van de bestaande en toekomstige (geo-)hydrologische situatie zijn:
    - de geohydrologische gesteldheid: grondwaterstanden en grondwaterstromingssituatie (herkomst, kwel/infiltratie);
    - eventuele bodem- en grondwaterverontreinigingen en verontreinigd slib;
    - de waterkwaliteit en –kwantiteit.
- de mate waarin in het studiegebied sprake zal zijn van vergraving, verdroging/vernatting (inclusief waterbalansen) en de effecten op bestaande bebouwing en aanwezige infrastructuur;
- de grondbalans. Hoeveelheden te verwijderen grond en bodemslib (samenstelling, mate van verontreiniging, wijze van verwijdering), alsmede de mogelijkheden voor hergebruik en nuttige toepassing (werk met werk maken);
- ruimtelijke mogelijkheden om vrijkomende grond tijdelijk op te slaan gezien de onmogelijkheid van het werken met een gesloten grondbalans.
- de aard, omvang en realisatietermijn van de aanleg- en bouwwerkzaamheden;
- de noodzaak van (tijdelijke) wijzigingen in de (grond)waterhuishouding in de aanlegfase en de bouwkundige voorzieningen (inclusief bemalingen) die worden getroffen, mede uit het oogpunt van veiligheid en risico voor schade in de omgeving;[4]
- permanente veranderingen in de (grond)waterhuishouding;
- mogelijke compenserende maatregelen hiervoor en de afweging van deze maatregelen op milieueffecten[5]. Zowel civieltechnische, geohydrologische als waterhuishoudkundige maatregelen zijn denkbaar;
- de opzet van een monitoringprogramma voor de nulsituatie en de eindsituatie om de uiteindelijke geohydrologische effecten te kunnen kwantificeren.

Voor zover bij de beschrijving van de veranderingen in de (grond)waterhuishouding gebruik gemaakt wordt van geohydrologische modellering dient bijzondere aandacht aan de ijking/kalibratie gegeven te worden en de onzekerheden daarin. Specifiek hierbij te noemen is de weerstand van de kanaalbodem. Hoewel dit strikt genomen buiten het voornemen valt verdient het

---

[4] Neem hierbij de aanwezige gasleidingen mee in de beschouwing (zie zienswijze 5 van de Nederlandse Gasunie).
[5] Waterschap De Dommel en Waterschap Brabantse Delta geven in zienswijzen 2 en 14 aan belang te hechten aan compenserende maatregelen en de afweging daarvan.

hierbij eveneens aanbeveling de weerstandsverandering voortvloeiend uit het baggeren en uitdiepen van fase 1,5 in de analyse te betrekken.[6]

4.3 Natuur

Het MER moet duidelijk maken welke gevolgen de voorgenomen activiteit kan hebben op de natuur. Op basis van de natuurwet- en regelgeving moeten veel natuurgevolgen gedetailleerd onderzocht worden. De Commissie vindt het belangrijk dat, los van de wet- en regelgeving, in het MER op hoofdlijnen een algemeen beeld wordt geschetst van de huidige situatie, de autonome ontwikkeling en de effecten op de natuur in het studiegebied.

Geef aan welke kenmerkende habitats en soorten aanwezig zijn in het studiegebied en wat de autonome ontwikkeling van de natuur in het gebied is. Ga daarna in op de ingreep-effect relatie tussen de voorgenomen activiteit en de in het plangebied aanwezige natuurwaarden. Geef daarvoor aan voor welke van deze dieren en planten aanzienlijke gevolgen te verwachten zijn, wat de aard van de gevolgen[7] is en wat deze gevolgen voor de populaties betekenen. Beschrijf mitigerende maatregelen die de gevolgen kunnen beperken of voorkomen.

Ga in op het effect van de voorgenomen activiteit op de Groene Mal[8] en op de Ecologische Hoofdstructuur (inclusief ecologische verbindingszone).[9]

Soortenbescherming[10]
Beschrijf welke door de Flora- en faunawet beschermde soorten te verwachten zijn in het plangebied en geef aan tot welke categorie deze soorten behoren.[11] Ga in op de mogelijke gevolgen van het voornemen op de standplaats (planten) of het leefgebied (dieren) van deze soorten en bepaal in hoeverre verbodsbepalingen[12] mogelijk overtreden worden. Beschrijf mitigerende maatregelen die de aantasting kunnen beperken of voorkomen.

4.4 Scheepvaart

Beschrijf de huidige vaarbewegingen op het Wilhelminakanaal. Geef aan wat de verwachte veranderingen zijn als gevolg van de voorgenomen activiteit.
De verbeterde vaarweg zal ter plaatse van de bruggen beperkte afmetingen behouden. Ga in het MER in op de gevolgen van deze vaarwegvernauwing voor het scheepvaartverkeer, inclusief scheepvaartveiligheid.

---

6 Waterschap De Dommel vraagt in zienswijze 2 in te gaan op het gecombineerde effect van fase 1 en fase 1,5.
7 Geef aan of het gaat om vernietiging van leefgebied door bijvoorbeeld ruimtebeslag, verstoring door bijvoorbeeld licht en geluid, verdroging of vernatting door verandering van de waterhuishouding, versnippering door doorsnijdingen of barrièrewerking en vermesting en verzuring door bijvoorbeeld deposities van stikstof.
8 In zienswijze 11 wordt gevraagd om aandacht voor grotere doorsnijding van de Groene Mal.
9 In zienswijze 6 wordt gevraagd om aandacht voor de effecten van verbreding van het kanaal op het gebied tussen Burg. van Voorst tot Voorstweg en de eerste fietsbrug in Reeshof. Een deel van dit gebied is onderdeel van de EHS.
10 Op de website www.minlnv.nl/natuurwetgeving is uitgebreide informatie te vinden over de soortenbescherming, waaronder de systematiek van de Flora en faunawet en de vereisten voor het verkrijgen van ontheffingen voor verboden handelingen.
11 Er wordt onderscheid gemaakt tussen de categorieën: tabel 1 (algemeen), 2 (overig) en 3 (Bijlage IV HR/ bijlage 1 AMvB) soorten en vogels.
12 De verbodsbepalingen zijn opgenomen in art. 8 (planten) en 9 - 12 (dieren) van de Flora- en faunawet.

De situering van de nieuwe sluis is bepalend voor de afmetingen van de bocht(straal) in de westelijke toegang naar de sluis. Besteed in het MER aandacht aan nautische optimalisering van deze toegang.
De werkzaamheden aan het kanaal en de sluizen zullen hinder en stremming opleveren voor de scheepvaart. Ga in het MER in op de veiligheid voor de scheepvaart tijdens deze werkzaamheden en geef aan wat de te verwachten stremmingsperiode(n) is/zijn.

4.5 Woon- en leefmilieu

Geluid
Beschrijf de effecten op geluidhinder als gevolg van de veranderingen in vaarbewegingen ten opzichte van de huidige situatie. Beschrijf deze effecten zo veel mogelijk kwantitatief

Beschrijf de geluidsbronnen (materieel), die ingezet worden in de aanlegfase. Geef daarbij een beeld van de tijdelijke geluidsbelasting op woningen als gevolg van de aanleg. Neem hierbij ook de afvoer van grond mee. Beschrijf ook tot welke randvoorwaarden ten behoeve van de uitvoering dat leidt.

Geef in het MER aan of aan de voorkeurswaarden c.q. grenswaarden kan worden voldaan. Geef aan of en in welke mate er hinder voor omwonenden gaat optreden. Ga ook na of er sprake is van cumulatie met andere activiteiten.

Lucht
Beschrijf de effecten op luchtkwaliteit als gevolg van de veranderingen in vaarbewegingen ten opzichte van de huidige situatie. Geef aan wat de bijdrage van het voornemen is aan de bestaande concentraties van NO_2 en PM_{10} en geef aan hoe deze bijdrage bepaald is. Toets daarbij aan de grenswaarden zoals opgenomen in de Wet milieubeheer.

Externe veiligheid
In de Startnotitie (paragraaf 6.14) is aangegeven dat in het MER wordt volstaan met een kwalitatieve beschouwing over externe veiligheid. Van belang hierbij zijn de veiligheidscontouren van de nabij gelegen gasleidingen[13]. Besteed hieraan in het MER aandacht en houd daarbij rekening met het op handen zijnde nieuwe externe veiligheidsbeleid.

4.6 Landschap en cultuurhistorie

Geef in het MER een overzicht van de cultuurhistorische (waaronder archeologische) waarden in het plangebied. Wanneer uit bureauonderzoek blijkt dat er mogelijk archeologische vindplaatsen aanwezig zijn dan dient door veldonderzoek te worden vastgesteld of dit inderdaad zo is. Uit het MER moet blijken wat de omvang en begrenzing van eventuele archeologische vindplaatsen is en of deze behoudenswaardig zijn[14]. Geef in het MER duidelijk aan wat het effect

---

[13] N.V. Nederlandse Gasunie geeft in zienswijze 5 aan dat voor de gasleiding nieuw beleid wordt opgesteld voor externe veiligheid. Dit kan gevolgen hebben voor opwaardering van het Wilhelminakanaal.

[14] Hiertoe dienen voor het MER de onderzoeksstappen 'bureauonderzoek', 'inventariserend veldonderzoek karterende fase' en 'inventariserend veldonderzoek waarderende fase' te worden doorlopen, voorzover de resultaten van de voorafgaande onderzoeksstap hier aanleiding toe geven.

van de verschillende alternatieven / varianten is op aanwezige cultuurhistorische waarden (waaronder ook archeologische vindplaatsen).

Onderdeel van het voornemen is om naast Sluis III (rijksmonument) een nieuwe sluis aan te leggen en de aanwezige sluisopstallen te verplaatsen. Geef aan wat de effecten zijn op de monumentale waarde van Sluis III[15].

De woningen ten zuiden van het kanaal zijn nu door de kade en begroeiing afgeschermd van de industrie ten noorden van het kanaal. De opwaardering van het kanaal heeft mogelijk gevolgen voor de kade en de begroeiing. Geef in het MER aan wat de visuele effecten van de voorgenomen activiteit zijn[16].

5. OVERIGE ASPECTEN

Voor de onderdelen 'vergelijking van alternatieven' en 'leemten in milieuinformatie' heeft de Commissie geen aanbevelingen naast de wettelijke voorschriften.

6. EVALUATIEPROGRAMMA

Het bevoegd gezag moet bij het besluit aangeven hoe en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen. Het verdient aanbeveling dat de initiatiefnemer in het MER reeds een aanzet geeft tot een evaluatieprogramma en daarbij een verband legt met de geconstateerde leemten in informatie en onzekerheden.

Belangrijk bij de evaluatie is het vaststellen van een referentiesituatie (nulmeting). Geef in het MER aan wat de nulmeting inhoudt en hoe die bepaald is.

7. SAMENVATTING VAN HET MER

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

---

[15] In zienswijze 4 vraagt de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed om een gedetailleerde analyse te geven van de gevolgen op het monument Sluis III.

[16] In zienswijze 3 wordt aandacht gevraagd voor visuele effecten van de voorgenomen activiteit op de woningen langs het kanaal.

BIJLAGE 1: Projectgegevens richtlijnenfase besluit-m.e.r.

Initiatiefnemer: Rijkswaterstaat Noord-Brabant

Bevoegd gezag: College van burgemeester en wethouders gemeente Tilburg

Besluit: Herziening bestemmingsplan

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994: D.3

Activiteit:
Opwaardering van het Wilhelminakanaal van sluis II tot de Dongenseweg in Tilburg tot een klasse IV vaarweg.

Bijzonderheden:
De voorgenomen activiteit is m.e.r.-beoordelingsplichtig, omdat het een waterweg betreft die (na opwaardering) bevaren kan worden door schepen met een laadvermogen van meer dan 900 ton. De initiatiefnemer heeft ervoor gekozen om de beoordelingsplicht over te slaan en direct een m.e.r. te doorlopen.

Voor vrijwel hetzelfde voornemen is in 2000 reeds een volledige m.e.r.-procedure doorlopen. De Commissie voor de m.e.r. heeft toen geconstateerd dat de essentiële informatie voor de besluitvorming aanwezig was in het MER. Omdat nooit een ruimtelijk besluit heeft gevolgd op dat MER, wordt nu een nieuwe procedure doorlopen.

Procedurele gegevens:
aankondiging start procedure in De Tilburgse Koerier: 14 mei 2009
ter inzage legging startnotitie: 15 mei 2009 tot en met 25 juni 2009
adviesaanvraag bij de Commissie m.e.r.: 13 mei 2009
richtlijnenadvies uitgebracht: 15 juli 2009

Samenstelling van de werkgroep:
Per project stelt de Commissie een werkgroep samen. De werkgroepsamenstelling bij het onderhavige project is als volgt:

dr.ir. G. Blom (voorzitter)
ir. P. van Eck
ir. C. van der Giessen
drs. I.H. de Groot (werkgroepsecretaris)
ing. R.P.M. Jansen
drs. C.C.D.F. van Ree

Werkwijze Commissie bij richtlijnenadvies:
In dit advies geeft de Commissie aan welke onderwerpen naar haar mening behandeld dienen te worden in het MER en met welke diepgang. De Commissie neemt hierbij de startnotitie als uitgangspunt.

Betrokken documenten:
De Commissie heeft het volgende document betrokken bij haar advisering:

- Oranjewoud, Wilhelminakanaal Tilburg "Ingreep en maatregelen", onderzoek in opdracht van Rijkswaterstaat Directie Noord-Brabant, 2 april 2009.

De Commissie heeft kennis genomen van de zienswijzen en adviezen, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. Dit advies verwijst naar een reactie als die nieuwe inzichten naar voren brengt over specifieke lokale milieuomstandigheden of te onderzoeken alternatieven. Een overzicht van de zienswijzen en adviezen is opgenomen in bijlage 2.

BIJLAGE 2: Lijst van zienswijzen en adviezen

1. Gemeente Dongen, Dongen
2. Waterschap De Dommel, Boxtel
3. A.J.H.C. Wirken, Tilburg
4. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort
5. N.V. Nederlandse Gasunie, Groningen
6. E. Hoekstra, Tilburg
7. Rotterdam-Rijn Pijpleiding Maatschappij, Rotterdam
8. Vlasblom, Tilburg
9. P. Kolen, Goirle
10. Tilburgse Watersportvereniging, Tilburg
11. A. Knipscheer, Tilburg
12. C.N.M. van de Sande-Derksen, Tilburg
13. R. de Smit, Tilburg
14. Waterschap Brabantse Delta, Breda
15. A.G.M. van Son-Koks, Tilburg

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Opwaardering van het Wilhelminakanaal te Tilburg

Rijkswaterstaat Noord-Brabant heeft het voornemen om het Wilhelminakanaal in Tilburg, van sluis II tot de Dongenseweg, op te waarderen tot een klasse IV vaarweg. Onderdeel van het voornemen zijn onder andere het aanleggen van een nieuwe sluis, het verwijderen van een oude sluis, het verbreden en verdiepen van de vaarweg en het verlagen van het waterpeil.

ISBN: 978-90-421-2775-3

Commissie voor de milieueffectrapportage

Arthur van Schendelstraat 800 Utrecht
T 030 - 234 76 66
F 030 - 233 12 95
E mer@eia.nl
W www.commissiemer.nl